

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут інноватики, природокористування та
інфраструктури
Кафедра екології та охорони здоров'я

ВИЛКА Ольга Сергіївна

Організація природоохоронної діяльності в регіоні
(на прикладі Тернопільської області)
спеціальність 101 «ЕКОЛОГІЯ»
освітньо-професійна програма
кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «бакалавр»

Виконала студентка
групи ЕКОЛз-41
Вилка О. С.

(підпис)

Науковий керівник:
к. е. н., доцент
Файфура В. В.

(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 20__ р.
Завідувач кафедри

(підпис)

Тернопіль – 2023

ПЛАН

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	5
1.1. Охорона природи як система екологічно орієнтованої діяльності	5
1.2. Напрямки та принципи реалізації природоохоронної та заповідної діяльності.	11
РОЗДІЛ II. СУЧАСНИЙ СТАН ОХОРОНИ ТА ПРОБЛЕМИ ДОВКІЛЛЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ	19
2.1. Організація системи охорони довкілля в Тернопільській області	19
2.2. Головні екологічні проблеми регіону	23
РОЗДІЛ III. НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРИРОДООХОРОННОЇ РОБОТИ В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ	35
3.1. Напрямки удосконалення організаційно-адміністративного механізму охороною довкілля в регіоні	35
3.2. Удосконалення просторової організації природно-заповідної діяльності в Тернопільській області	37
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	45
ДОДАТКИ	49

ВСТУП

Актуальність теми. Організація природоохоронної діяльності – це надзвичайно важливий елемент всієї екологічної політики держави загалом та її регіонів зокрема. Створення сприятливих екологічних умов задля збалансованого соціально-економічного розвитку з урахуванням екологічних вимог потребує удосконалення всіх аспектів цієї роботи, в тому числі й управлінської ланки.

Екологічно орієнтований розвиток, адаптація до кліматичних змін, збереження біологічного розмаїття нині є найактуальнішими трендами сучасного суспільства. Суспільства, яке відчуває відповідальність за свої дії, за майбутнє прийдешніх поколінь, за збереження природи. Суспільства, яке хоче жити у гармонії з природою і бути й відчувати частиною цієї природи.

Питанням становлення екологічної політики в Україні, дослідженню практичного застосування її інструментів в досягненні екологоорієнтованого розвитку та організації природоохоронної діяльності присвячені праці Т. Адаменко, В. Андрейцева, В. Андронова, Г. Бачинського, Ю. Бойчука, Б. Буркінського, О. Веклич, М. Гродзинський, П. Гамана, Б. Данилишина, М. Кирилюка, Н. Самойленко, М. Стеценка, Г. Філіпчука, М. Хилька, Л. Царика, Є. Хлобистова та ін.

Мета випускної кваліфікаційної роботи полягає в дослідженні системи організації природоохоронної роботи в Тернопільській області.

Для досягнення цієї мети необхідно розв'язати наступні **завдання**:

- ✓ вивчити особливості державного управління охороною природи;
- ✓ дослідити систему охорони природи та її управлінські аспекти на рівні регіону;
- ✓ провести оцінку екологічної ситуації в області і головних екологічних проблем;
- ✓ дослідити можливі шляхи удосконалення природоохоронної роботи в Тернопільській області.

Об'єктом дослідження є природоохоронна діяльність в регіоні.

Предмет дослідження – напрямки удосконалення природоохоронної діяльності в Тернопільській області.

Наукова новизна роботи полягає у систематизації екологічної інформації, її аналізі, оцінці та ідентифікації основних екологічних проблем, пов'язаних з неефективною організацією природоохоронної діяльності в регіоні.

Практичне значення роботи полягає в тому, зроблені висновки можуть слугувати рекомендаціями для поліпшення природоохоронної роботи в області.

Структура та обсяг роботи. Робота викладена на 53 сторінках комп'ютерної верстки, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, літератури (40 найменувань), включає 4 таблиці, 12 рисунків та 5 додатків

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Охорона природи як система екологічно орієнтованої діяльності

Охорона природи – це система дій міжнародного, національного, регіонального, адміністративно-господарського, політичного, економічного характеру, а також громадських заходів щодо збереження на заданому рівні фізичних, хімічних і екологічних параметрів довкілля, нормальних для життєдіяльності людини, підтримки та зміцнення стану її здоров'я.

Головним завданням охорони природи як сфери практичної діяльності є підтримання основних екологічних процесів і екосистем у рівновазі, збереження природного біорізноманіття, екосистем та інших природних комплексів [31].

Загалом у нашій країні сформувалась кількарівнева система управління природоохоронною діяльністю. Вона охоплює державне, корпоративне, місцеве і громадське екологічне управління, що можна побачити на рис. 1.

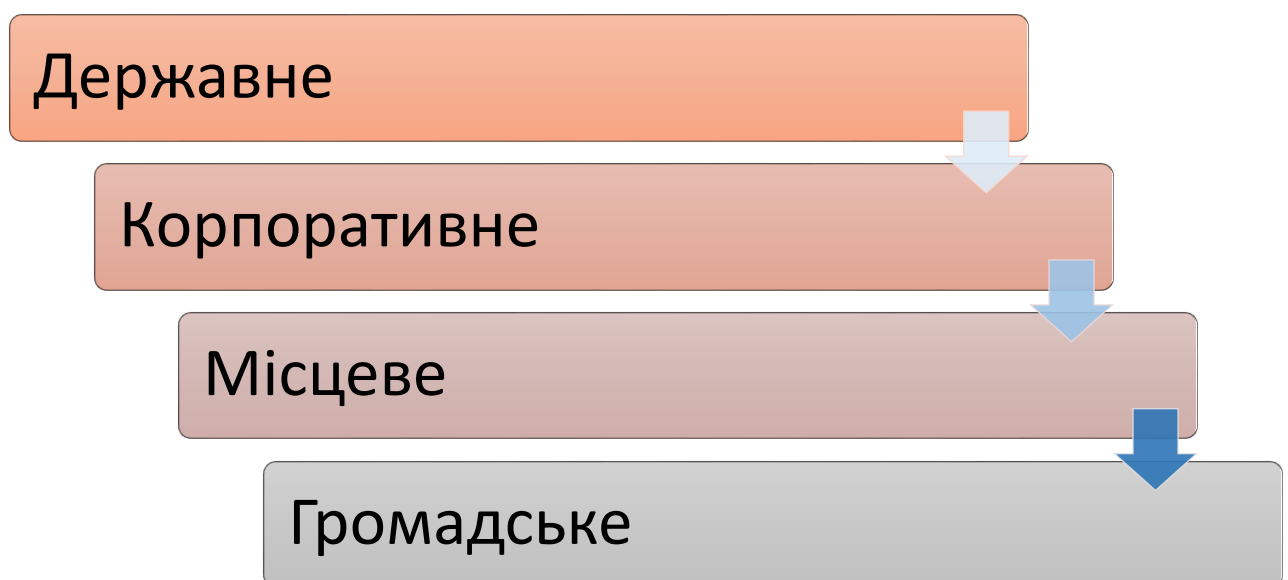

Рис. 1. Ієрархічні рівні системи управління екологічною безпекою*

* виконано автором

Зазвичай, охорона природи входить до компетенції державного регулювання. Так в більшості країн, так і в нас. Тому є потреба детальніше розглянути цей вид діяльності з точки зору саме як системи державного управління. При реалізації заходів з охорони довкілля влада використовує комплекс методів прямого і опосередкованого впливу. Тут і нормативно-правові методи регулювання, які охоплюють розробку та імплементацію екологічних законів. Базис природоохоронного законодавства України формують норми Конституції України щодо питань охорони довкілля (1996 р.); Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року; закони України «Про охорону навколишнього природного середовища» (від 25.06.1991 №1264-XII) із внесеними до нього змінами; «Про місцеве самоврядування в Україні» (від 21.05.97 №280/97-ВР) із внесеними до нього змінами, «Про охорону атмосферного повітря» (від 21.05.97 №280/97-ВР), «Про рослинний світ» (від 09.04.99 №591-XIV), «Про тваринний світ» (від 13.12.01 №2894-III), «Про екологічну мережу України» (від 24.05.04 №1864-IV), «Про природно-заповідний фонд України» (від 16.06.92 №2456-XII), «Про екологічний аудит» (від 24.06.04 №1862-IV), «Про оцінку впливу на довкілля» (від 23.05.17 №2059-VIII), Земельний кодекс України (від 25.10.01 №2768-III), Водний кодекс України (від 06.06.95 №213/95-ВР), Лісовий кодекс України (від 21.01.94 №3852-XII), Кодекс України про надра (від 27.07.94 №132/94-ВР), Постанова Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 №1147 «Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів» із внесеними до неї змінами, Водна стратегія України на період до 2050 року від 9 грудня 2022 р. № 1134-р.

Адміністративно-організаційний механізм регулювання природоохоронної діяльності охоплює встановлення відповідної інституційної системи управління екобезпекою, запровадження у практику комплексу дозволів, заборон, ліцензій, видів діяльності, пов'язаних з наглядом, контролем за суб'єктами господарювання, а саме державне регулювання у сфері охорони

навколишнього природного середовища, екологічна сертифікація, екологічна стандартизація, екологічне маркування продукції, екологічне нормування, екологічне прогнозування, екологічний аудит, екологічний маркетинг, екологічний облік, інформування та комунікація, міжсекторальне партнерство та залучення заінтересованих сторін, оцінка впливу на довкілля, природоохоронне планування, системи екологічного менеджменту, стратегічна екологічна оцінка та інші інструменти та процедури.

Економічний механізм регулювання природоохоронної діяльності включає економічну оцінку природних ресурсів, рентні платежі за використання ресурсів, платежі за природні ресурси, запровадження ефективного механізму відшкодування збитків довкіллю, штрафні санкції за порушення екологічного законодавства, екологічно орієнтована інвестиційна, кредитна, податкова та фінансова політики, створення сприятливого інвестиційного поля для реалізації природоохоронних проектів, впровадження екологічних податків, екологічного страхування, екосистемних платежів тощо.

Інтегральні цілі управління в галузі ОНПС визначаються у реалізації природоохоронного законодавства, здійсненні ефективного контролю за додержанням положень екологічного законодавства, впровадженні комплексних заходів щодо охорони природи, організації раціонального використання природних ресурсів, їх охорони та відтворення та ін. Вони схематично показані рисунку 2.

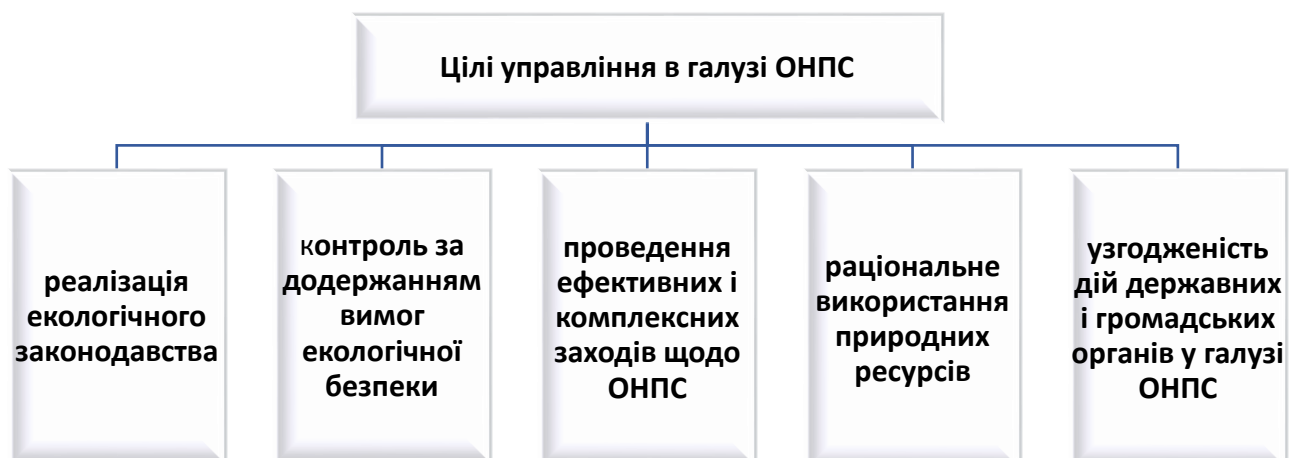

Рис. 2. Цілі управління в галузі охорони довкілля*

* Виконано автором

Система державного управління та організації природоохоронної діяльності окреслена Законом України «Про охорону природного навколишнього середовища» [10]. Згідно його положень на Кабінет Міністрів України у галузі охорони навколишнього природного середовища покладене виконання наступних функцій. Він покликаний реалізовувати національну екологічну політику, яку приймає Верховна Рада, на практиці. Для цього він розробляє низку державних цільових, міждержавних екологічних програм, а також координує діяльність всіх центральних органів виконавчої влади, всіх установ та організацій України у діяльності, спрямованій збереження довкілля, а також координує зовнішні зносини України в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Задля досягнення поставлених завдань КМ України визначає порядок формування і використання Державного фонду охорони навколишнього природного середовища, який є частиною Державного бюджету України. Ним затверджується перелік природоохоронних заходів, які фінансуватимуться за кошти цього фонду.

До повноважень Кабінету Міністрів України в галузі збереження довкілля належить порядок розроблення та запровадження екологічних нормативів природокористування, лімітів на використання природних ресурсів, лімітів на скидання поллютантів у об'єкти природного середовища. Ним же видаються дозволи на операційну діяльність у сфері поводження з відходами. І саме Кабінет Міністрів приймає рішення щодо організації територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення. До того ж він виконує ще одну надзвичайно важливу функцію - організація екологічного виховання громадян та провадження екологічної їх освіти.

Повноваження Верховної Ради України визначає Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» відповідно до ст. 13. ВР України визначає основні напрямки державної екологічної політики через її прийняття, затвердження національних екологічних програм розвитку. Вона затверджує укази Президента України стосовно оголошення певних територій

зонами надзвичайної екологічної ситуації, вирішує низку інших питань у сфері охорони навколишнього природного середовища у відповідності до Конституції України.

Центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища є Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Головними завданнями Міністерства довкілля є: забезпечення формування державної політики у сфері охорони довкілля, забезпечення екологічної, біологічної та генетичної безпеки, геологічного вивчення та раціонального використання надр країни, розробка і впровадження комплексу заходів з поводження з відходами, пестицидами та агрохімікатами.

На міністерство покладено подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, радіаційного захисту населення. Міністерство довкілля покликане виробляти й координувати програми з раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, зберігати й примножувати біологічне та ландшафтне різноманіття, формувати національну екологічну мережу, організовувати охорону об'єктів природно-заповідного фонду.

На міністерство покладена робота щодо міжнародного співробітництва в галузі збереження природи, попередження кліматичних змін, здійснення заходів щодо запобігання зростанню рівня глобального потепління, зміни клімату і виконання вимог Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, Кіотського протоколу до неї та Паризької угоди. В компетенцію Міндовкілля також входить розвиток водного господарства, управління водними ресурсами і контролю за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів.

Міністерство здійснює державний нагляд за додержанням вимог законодавства про раціональне використання, відтворення і охорону природних ресурсів, координує роботу з оцінки впливу на довкілля планованої діяльності, стратегічної екологічної оцінки, здійснює державний геологічний контроль, провадить охорону і використання територій та об'єктів ПЗФ. Міндовкілля

виконує також інші функції, визначені законами України та, які покладені на нього актами і указами Президента України.

До компетенції регіональних органів виконавчої влади (обласних та Київської й Севастопольської МДА) в галузі охорони довкілля належить (с. 20) реалізація державної екологічної політики у напрямку заповідання, формування регіональної частини національної екологічної мережі, здійснення управління і використання територій та об'єктів ПЗФ України на ввіреній їм території. На регіональному рівні реалізуються проведення моніторингу стану навколишнього природного середовища, функції з оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки, державна політика у сфері ОНПС для підприємств, установ і організацій, встановлення лімітів на природокористування (окрім природних ресурсів загальнодержавного значення), скидів забруднюючих речовин у довкілля (крім скидів, які ведуть до забруднення природних ресурсів загальнодержавного значення, навколишнього природного середовища за межами відповідної території). На цьому ж рівні видаються дозволи на здійснення операцій у сфері управління та поводження з відходами, дозволи на викиди шкідливих речовин у навколишнє природне середовище, на спеціальне використання природних ресурсів.

Місцеві органи влади, у відповідності до ст. 15 відповідальні за стан навколишнього природного середовища на своїй території. Вони покликані реалізовувати екологічну політику України на місцях, забезпечувати екологічні права громадян, давати згоду на розміщення на своїй території підприємств, враховувати екологічні вимоги в проектах забудови населених пунктів. На їх рівні видаються п дозволи на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення, затверджуються місцеві екологічні програми, забезпечується інформування населення про стан довкілля, організують роботу з ліквідації екологічних наслідків техногенних аварій, вирішують питання щодо організації територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення.

1.2. Напрямки та принципи реалізації природоохоронної та заповідної діяльності

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів» від 17 вересня 1996 р. № 1147 [33] визначає повний перелік усіх видів діяльності з охорони природи. Деталізація і огляд всіх таких видів не є предметом нашого дослідження, тому ми зупинимося на огляді основних блоків, за яким згруповані всі види робіт з охорони довкілля. Для наглядності ми їх показуємо на рисунку 3.

Рис. 3. Види природоохоронної діяльності*

* Виконано автором на основі [Про затв]

«Метою державної екологічної політики є досягнення доброго стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на чисте та безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування і збереження та відновлення природних екосистем» [30].

Основними засадами державної екологічної політики є [30] є:

- ✓ попередження кліматичних змін та збереження обґрунтованого стану кліматичної системи задля попередження ризиків для здоров'я та благополуччя людей і НПС;
- ✓ досягнення Україною Цілей Сталого Розвитку (затвержені на Саміті ООН зі сталого розвитку, 2015 р.);
- ✓ сприяння сталому соціально-економічному розвитку;
- ✓ запровадження міжсекторального партнерства в галузі збереження довкілля;
- ✓ недопущення надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру;
- ✓ забезпечення екологічної безпеки;
- ✓ забезпечення невідвортної відповідальності за порушення екологічного законодавства;
- ✓ стимулювання суб'єктів господарювання, які здійснюють природоохоронні дії і зменшують негативний вплив на навколишнє природне середовище;
- ✓ формування ефективної екологічної інформаційної політики.

Принципи, які покладені у фундамент реалізації основних засад державної екологічної політики, ми показуємо на рисунку 4.

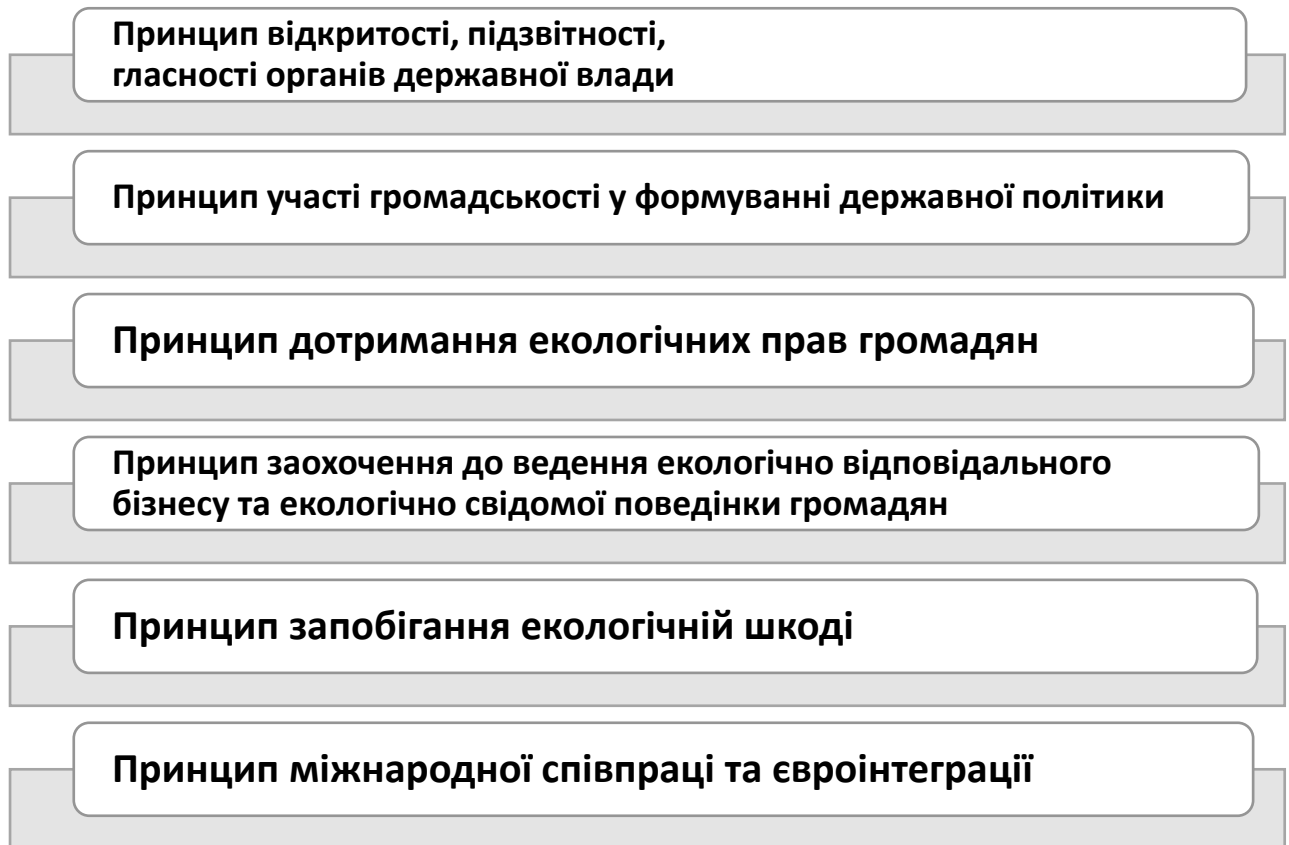

Рис. 4. Принципи реалізації державної екологічної політики*

* Виконано автором на основі [30].

Державна екологічна політика спрямована на досягнення п'яти стратегічних цілей (рис. 5).

Ціль 1 «Формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва» передбачає розв'язання низки завдань.

Насамперед, нагальним є впровадження освіти в інтересах збалансованого (сталого) розвитку, екологічної освіти та виховання, просвітницької діяльності з метою формування в суспільстві екологічних цінностей і підвищення його екологічної свідомості.

Важливим чинником успішної реалізації поставлених цілей оцінка ставлення та підвищення рівня поінформованості суспільства щодо значення, переваг та інструментів сталого споживання і виробництва, стану і цінностей біорізноманіття та заходів, які необхідно здійснити для його збереження, відновлення і сталого використання

Це, у свою чергу, дасть змогу забезпечити практичну реалізацію результатів сучасних та фундаментальних екологічних досліджень та безперервної взаємодії між науковцями та державними органами, врахувати рекомендації наукових установ екологічного спрямування при прийнятті управлінських рішень та підготовці проектів нормативно-правових актів.

І ось тут як ніколи треба наголосити на необхідності розвитку партнерства між секторами суспільства з метою залучення до планування і реалізації природоохоронної політики усіх заінтересованих сторін, забезпечення участі громадськості у прийнятті управлінських рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища та природокористування, а також дотримання екологічних прав та обов'язків громадян, доступу громадськості до правосуддя з питань охорони навколишнього природного середовища та природокористування.

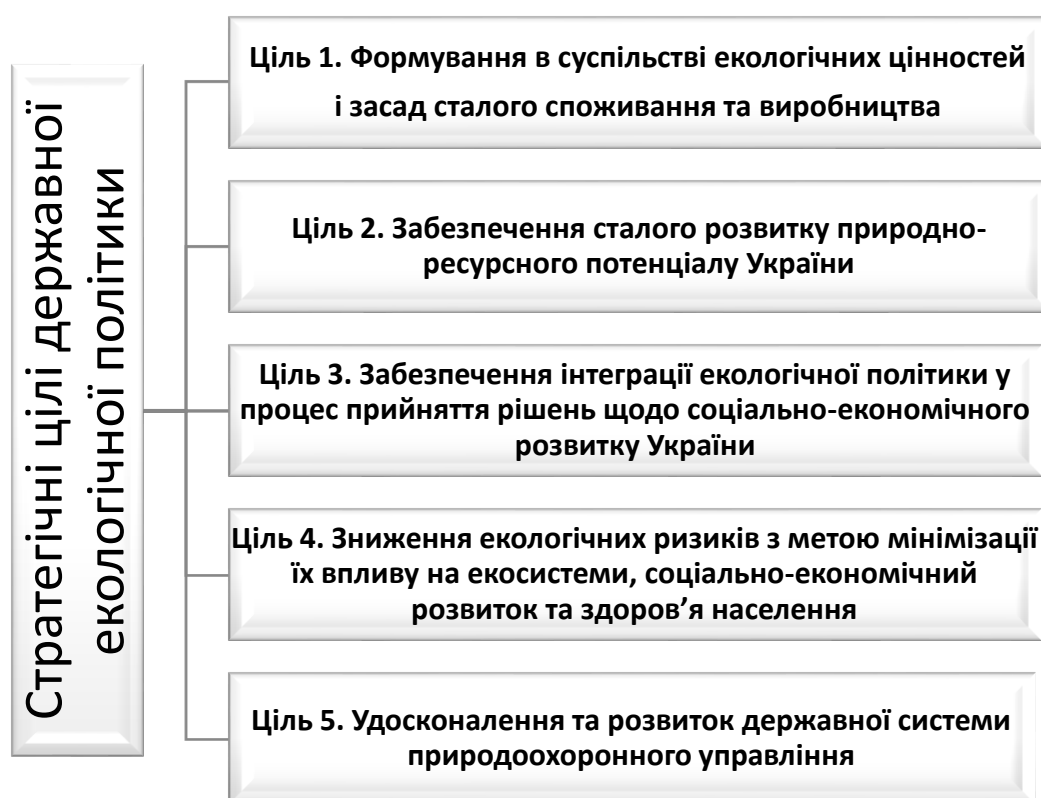

Рис. 5. Стратегічні цілі державної екологічної політики*

* Виконано автором на основі [30]

Досягнення стратегічної Цілі 2 «Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України» реалістичне за умови поетапного і неухильного впровадження «Основних засад (стратегії) державної екологічної політики» в збалансоване лісоуправління, ефективного запровадження на практиці інструментів та методів сталого споживання і виробництва, налагодження необхідного обліку через вдосконалення ведення кадастрів природних ресурсів, статистичної звітності з використання природних ресурсів та забруднення навколишнього природного середовища. В рамках економічного механізму природокористування потрібно створити обґрунтовану систему платежів за спеціальне використання природних ресурсів та їх розподілу, а також почати враховувати асиміляційний потенціал довкілля.

Якомога більше уваги слід приділяти питання втрати біологічного та ландшафтного розмаїття, розширювати екологічну мережу і зберігати унікальні природні ландшафти. На особливому рахунку має бути збереження та відновлення чисельності видів природної флори та фауни, мігруючих видів тварин, охорона середовищ існування живих організмів. Надзвичайно актуальною для України протидія незаконному обігу та торгівлі об'єктами дикої фауни і флори.

Екологічною політикою нашої держави також передбачено суттєве розширення територій природно-заповідного фонду, зокрема заповідних зон транскордонних та європейського і міжнародного значення.

Гостро стоїть питання зменшення негативного впливу процесів урбанізації на навколишнє природне середовище, припинення руйнування навколишнього природного середовища у межах міст, зокрема, недопущення необґрунтованого знищення зелених насаджень у межах міст під час виконання будівельних чи інших робіт, незаконного відведення земельних ділянок, зайнятих зеленими насадженнями, під будівництво.

Необхідною є потреба кардинально змінити підходи до управління природокористуванням і реалізувати його за басейновим принципом, в тому числі це стосується не тільки водних ресурсів, а й забезпечення сталого

використання та охорони земель, покращення стану уражених екосистем та сприяння досягненню нейтрального рівня деградації земель, підвищення рівня обізнаності населення, землевласників і землекористувачів щодо проблем деградації земель.

Особливої уваги заслуговує проблема перетворення сфери використання надр у максимально прозору та інвестиційно привабливу галузь, що відповідає кращим міжнародним стандартам.

Важливими є питання реалізації Цілі 2 на рівні суб'єктів природокористування через запровадження систем екологічного менеджменту, покращення екологічних характеристик продукції, у тому числі на основі міжнародних систем сертифікації та маркування, запровадження в Україні системи зелених закупівель, стимулювання розвитку інфраструктури управління відходами, стимулювання оновлення зношених основних фондів промислової і транспортної інфраструктури та об'єктів житлово-комунального господарства.

Ціль 3 «Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України» передбачає реалізацію низки завдань через впровадження на практиці цільових природоохоронних стратегій, зокрема, які стосуються покращення якості повітря, якості води та управління водними ресурсами, запобігання забрудненню підземних вод, збереження озонового шару, запобігання зміні клімату та адаптація до неї.

Необхідна реалізація Національного плану управління відходами, що дасть змогу оздоровити довкілля та повернути у господарський обіг ресурсоцінні матеріали, обмежити використання окремих виробів з пластику у харчовій промисловості, подолати залежність економічного зростання від збільшення використання природних ресурсів і енергії та зростання забруднення навколишнього природного середовища. Цього можна досягти за рахунок стимулювання впровадження екологічно чистих технологій виробництва, екологічних інновацій, переходу до низьковуглецевого розвитку всіх галузей економіки.

З точки зору забезпечення екологічної безпеки і ресурсозбереження Ціль 3 покликана скоротити промислове забруднення та ризики промислових аварій, поліпшити ситуацію з небезпечними хімічними речовинами, а досягнути цього реально за рахунок інтеграції екологічної складової до політик та/або програм загальнодержавного, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку, упровадження систем екологічного управління, розвитку добровільної екологічної сертифікації, маркування продукції та екологічного аудиту.

Для досягнення Цілі 4 «Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення» необхідно зменшити забруднення атмосферного повітря та водних ресурсів, забезпечити ефективне регулювання промислового вилову водних живих ресурсів і зменшити антропогенного впливу на екосистеми Чорного та Азовського морів, поліпшити якість ґрунтів, підвищити їх родючість.

Вагомою запорукою цього має стати запровадження ефективного управління екологічними ризиками на моделювання екологічних процесів із залученням новітніх ГІС-технологій. Часто не контрольованою стає ситуація з розповсюдженням інвазійних видів, використанням пестицидів та агрохімікатів, вивільненням генетично модифікованих організмів у навколишнє природне середовище.

Ціль 5 «Удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління»: охоплює коло надзвичайно важливих завдань, зокрема перехід до екологічного урядування, врахування інтересів усіх зацікавлених сторін щодо підготовки та прийняття стратегічних рішень в галузі господарювання, моніторингу та оцінки ефективності впровадження екологічної політики, запровадження екологічного обліку для оцінки ефективності політики та управління.

Необхідним є подальший розвиток і вдосконалення природоохоронного законодавства, дотримання положень екологічного права, наближення законодавства України до права Європейського Союзу.

Удосконалення управлінської складової вбачається через посилення потенціалу природоохоронного управління при моніторингу стану навколишнього природного середовища та державного контролю у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, але для цього необхідно чітко розмежувати функції з охорони навколишнього природного середовища та господарської діяльності з використання природних ресурсів. Також актуальною залишається потреба чіткого розподілу повноважень у сфері охорони навколишнього природного середовища на державному, регіональному та місцевому рівнях задля забезпечення цільового бюджетного фінансування природоохоронних заходів та недержавного інвестування природоохоронних проектів.

І можливо одна з найвужчих ланок в реалізації цілей стратегії є нестача відповідних кадрів – тому удосконалення кадрової політики та професійної підготовки фахівців у системі охорони навколишнього природного середовища та природокористування.

РОЗДІЛ II.

СУЧАСНИЙ СТАН ОХОРОНИ ТА ПРОБЛЕМИ ДОВКІЛЛЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Організація системи охорони довкілля в Тернопільській області

Основними інституціями, які організовують природоохоронну роботу на рівні Тернопільського регіону є Управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної державної (зараз військової) адміністрації, Державна екологічна інспекція в Тернопільській області, Головне управління Держгеокадастру у Тернопільській області, Регіональний офіс водних ресурсів у Тернопільській області, Південно-західне міжрегіональне управління лісового та мисливського господарства, Тернопільський обласний центр з гідрометеорології, Управління державного агентства меліорації та рибного господарства у Тернопільській області, Головне управління Держпродспоживслужби в Тернопільській області, Департамент з питань оборонної роботи, цивільного захисту населення та взаємодії з правоохоронними органами облдержадміністрації та Управлінням державної служби з надзвичайних ситуацій України у Тернопільській області.

В системі природоохоронної роботи велике значення мають такі функціональні одиниці як природний заповідник «Медобори», Національні природні парки «Дністровський каньйон» та «Кременецькі гори», на базі яких практично реалізуються найбільші природоохоронні проекти в області, а також наявність потужної бази закладів вищої освіти Тернопілля.

Основними завданнями *Управління екології та природних ресурсів Тернопільської ОВА* є неухильна реалізація державної екологічної політики на теренах Тернопільської області, організація робіт щодо раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів.

Важливою ланкою діяльності є організація ефективних заходів щодо управління та поводження з відходами, за винятком радіоактивних відходів. На

нього покладені функції забезпечення екологічної безпеки в нашому регіоні, здійснення всіх робіт в рамках заповідання природоохоронних територій, формування, збереження та використання регіональної частини національної екологічної мережі.

В його повноваження входить управління та регулювання у екологічній сфері, організація і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, а також імплементація екологоорієнтованої інвестиційної та інноваційної політики, розробка та виконання обласних інноваційно-інвестиційних та інших програм і проектів розвитку з використання природних ресурсів й охорони навколишнього природного середовища. На нього покладена необхідність достовірного інформування населення про стан навколишнього природного середовища на території Тернопільської області [29].

Державна екологічна інспекція у Тернопільській області є територіальним органом Державної екологічної інспекції України та їй підпорядковується. Вона здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням територіальними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності і господарювання, громадянами України, та іншими суб'єктами вимог чинного природоохоронного законодавства. Держекоінспекція здійснює перевірки, надаючи місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування приписи щодо призупинення або повного анулювання дозволів, ліцензій, сертифікатів, лімітів, квот тощо на спеціальне використання природних ресурсів, дозволів на викиди і скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище.

На неї покладено оцінку екологічної шкоди та економічних збитків через порушення екологічного законодавства.

Держекоінспекція вживає заходи щодо зупинки самовільного користування надрами, на територіях природно-заповідного фонду.

Головне управління Держгеокадастру у Тернопільській області регулює й контролює сферу земельних відносин, в т. ч. здійснює нагляд і облікує використання земельних ділянок, експлуатації та охорони земель усіх форм власності, здійснює моніторинг землекористування. На нього покладені функції видачі дозволів або накладання обтяжень щодо використання земельних ділянок, виконання комплексу заходів щодо запобігання ерозійних процесів, ліквідації її наслідків, попередження підтоплень, селепроявів, заболочення, переосушення ґрунтів, їх забруднення чи засмічення відходами, а також заростання чагарниками, дрібноліссям і бур'янами.

Регіональний офіс водних ресурсів у Тернопільській області забезпечує реалізацію державної політики у сфері управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів. На нього покладені вирішення питань ефективного розвитку водного господарства Тернопільської області та функціонування системи гідротехнічної меліорації земель у межах регіону.

Офіс спрямує й координує діяльність всіх організацій, що належать до сфери управління Державного агентства водних ресурсів України в напрямках:

- ✓ управління водними ресурсами, їх використання та відтворення поверхневих водних ресурсів;
- ✓ розвитку водного господарства та гідротехнічної меліорації земель у межах Тернопільської області.

Колишнє Тернопільське обласне управління лісового та мисливського господарства реформоване і ввійшло у *Південно-західне міжрегіональне управління лісового та мисливського господарства* разом з Хмельницькою та Чернівецькою областями. Управління здійснює функції в напрямках:

- ✓ організовує роботу щодо збору інформації про лісовпорядкування для обліку лісів, ведення кадастру;
- ✓ здійснює впорядкування мисливських угідь і облікує мисливські ресурси;
- ✓ проведення лісоохоронних, протипожежних і лісозахисних заходів в межах регіону;

- ✓ провадить державний контроль за використанням лісового і мисливського законодавства;
- ✓ видає дозволи на заготівлю деревини і мисливських ресурсів;
- ✓ здійснює моніторинг лісів і мисливських тварин;
- ✓ здійснює радіаційний контроль лісової сировини;
- ✓ організовує функціонування державної лісової охорони, координує діяльність лісокористувачів;
- ✓ забезпечує в межах своїх повноважень політику охорони і відтворення лісів та мисливських ресурсів;
- ✓ виконує низку інших завдань в межах своїх повноважень.

Управління державного агентства меліорації та рибного господарства у Тернопільській області реалізує повноваження у сфері розвитку рибного господарства й промисловості, забезпечуючи раціональне використання, охорону і відтворення водних біологічних ресурсів, меліорації земель та експлуатації державних водогосподарських об'єктів комплексного призначення, міжгосподарських зрошувальних і осушувальних систем в Тернопільській області [32]. Він видає та ліквідує дозволи на спеціальне використання водних біологічних ресурсів, провадить державний нагляд за експлуатацією та відтворенням водних біоресурсів.

Управління здійснює роботи із зарибнення водних об'єктів, контроль за технічним станом рибозахисних споруд, проведенням рибозахисних заходів, контролює дотриманням використання лімітів та виконує інші функції.

Роботу природоохоронних органів і їхню ефективність можна оцінити через результати їх діяльності. Ми вважаємо, що інтегральним показником їх функціонування є загальний стан екологічної ситуації в регіоні. Тому через неї і судитимемо про роботу наших природоохоронних інституцій. Відтак, в наступному параграфі ми сфокусуємо свою увагу саме на дослідженні екологічного стану довкілля Тернопільщини та ідентифікації головних екологічних загроз в регіоні.

2.2. Головні екологічні проблеми регіону.

Екологічна ситуація в регіоні виступає комплексною оцінкою ефективності діяльності щодо організації роботи у сфері збереження довкілля, забезпечення раціонального використання природних ресурсів, збереження унікальних природних комплексів та забезпечення високого рівня життя населення на фоні високого рівня екологічної безпеки. Загальну екологічну ситуацію в області в її просторовому вимірі показано на рис. 6.

Отож, основними характеристиками екологічної ситуації в Тернопільській області є наступні.

1. Забруднення повітря та якість атмосферного середовища в населених пунктах. В цілому треба констатувати загальну тенденцію до зменшення викидів забруднюючих речовин у атмосферу краю. Якщо у 2015 р. в атмосферу надійшло 46,4 тис. т. ЗР від різних джерел, то в 2020 р. їх було 41,6 тис. т. Динаміку викидів можна побачити на рис. 7. Практично 77,2% всіх викидів дають пересувні джерела забруднень, а особливо це викиди вихлопних газів автомобільного транспорту, що зумовлено постійним збільшенням його парку. У холодний період року суттєвими забруднювачами атмосферного повітря в містах є комунальні котельні міської опалювальної системи, а також приватні будинки, індивідуальні опалювальні пристрої індивідуальних квартир. У селі в цей період основним забруднювачем є домашні господарства.

Найбільшими забруднювачами атмосферного повітря в області є [35, с. 14]:

- ✓ Тернопільське ЛВУ магістральних газопроводів – 1382,6 т;
- ✓ Гусятинська газо-компресорна станція – 930,9 т;
- ✓ ТОВ «Бучачагрохлібпром» – 327,9 т;
- ✓ ДП «Кременецьке управління з постачання та реалізації газу» – 788,1

т;

- ✓ ТОВ «Радехівський цукор» (Хоростків) – 320,5 т;
- ✓ ПАП «Агропродсервіс» – 269,0 т;
- ✓ ТОВ «Радехівський цукор» (Чортків) – 256,2 т;
- ✓ СГ ТОВ «Поділля» – 198,3 т.

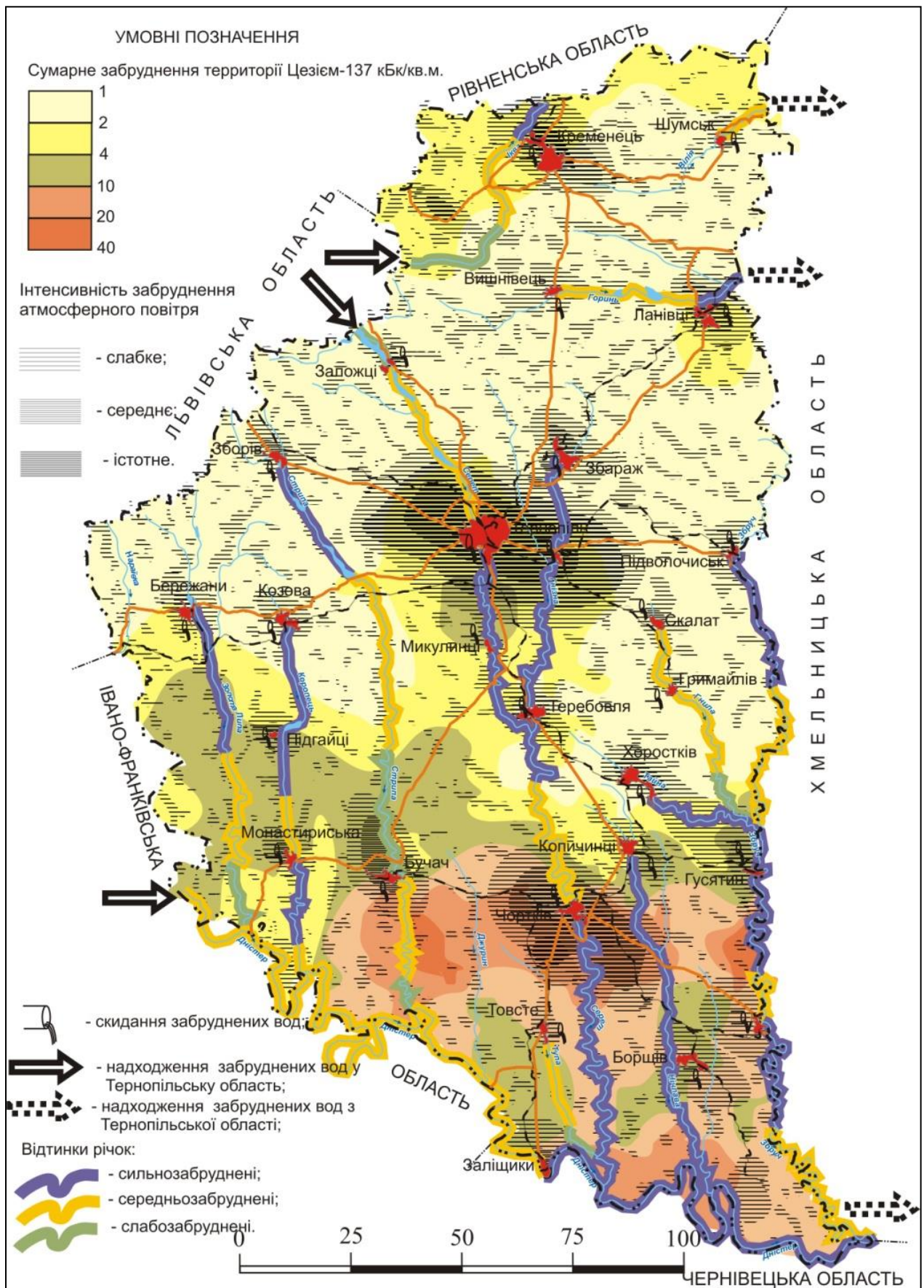

Рис. 6. Екологічна ситуація в Тернопільській області [37, с. 463]

В області з метою запровадження системи державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря було прийнято «Програму державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря на 2021-2025 роки Тернопільської зони» (відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 № 827 «Деякі питання здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря»).

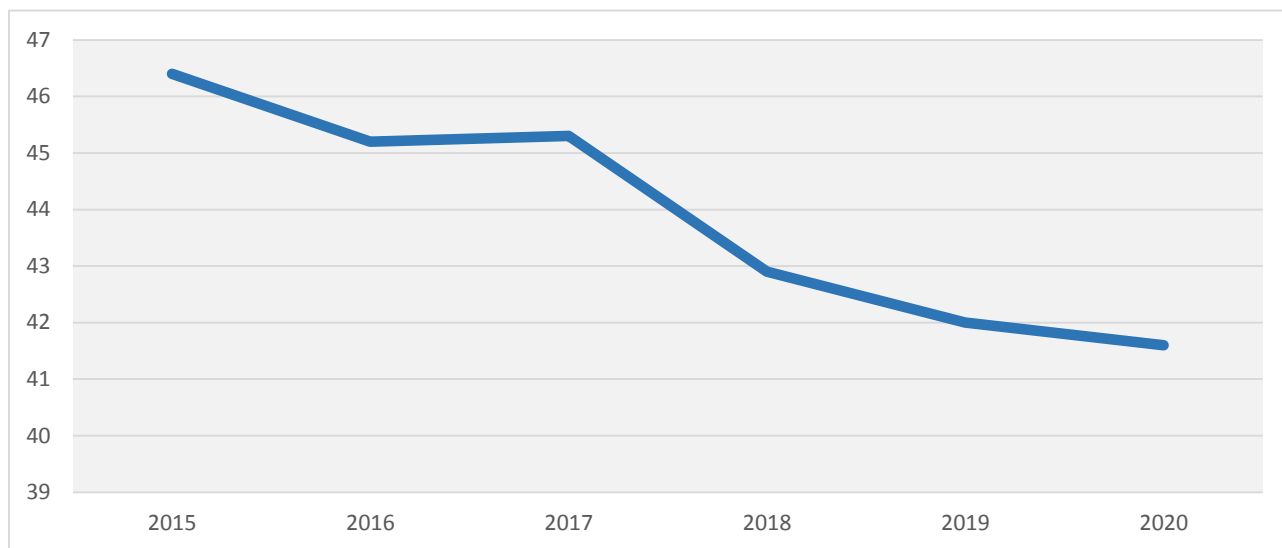

Рис. 7. Динаміка викидів ЗР в атмосферний простір краю*

* Виконано автором на основі [35, с. 12]

Програма була погоджена Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України й покликана імплементувати в області нову систему державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря. Вона передбачає збирання, обробку та поточний аналіз інформації про викиди поллютантів у атмосферу та рівень забруднення повітряного простору, оцінку та прогнозування змін та небезпек.

На Програму покладено інформування населення про якісні параметри повітря, потенційний вплив його забруднень на здоров'я та самопочуття людей. Для провадження моніторингу атмосферного повітря створені чотири стаціонарні пости спостереження на основі автоматизованих систем у Бережанах, Кременці, Тернополі та Чорткові.

2. **Радіоекологічна ситуація.** Не викликає побоювань радіоекологічний стан Тернопільської області. Він є безпечним. До того ж на території області немає радіаційно-небезпечних об'єктів. З одного боку ніби проблеми нема, але у зв'язку з небезпекою, яку приховують потенційні непередбачувані дії російського агресора, необхідно здійснювати ретельний контроль за цими показниками і бути готовим до будь якого розвитку подій. Природний радіаційний фон – 7-15 мкР/год. Десять населених пунктів в Чортківському районі перебувають під постійним посиленням радіоекологічним контролем ще з часів аварії на Чорнобильській АЕС (табл. 2.1.).

Таблиця 2.1.

Природний радіаційний фон в області за 2021 р.

№ з\п	Назва населеного пункту	Показники природного фону (потужність дози гамма-випромінювання)
		мкЗв/год
1.	м. Борщів	0,12
2.	м. Заліщики	0,12
3.	м. Бучач	0,11
4.	сmt. Козова	0,11
5.	м. Кременець	0,09
6.	м. Теремовля	0,12
7.	м. Чортків	0,13
8.	м. Тернопіль	0,11

3. **Проблема кліматичних змін** нині є однією з найактуальніших, до якої прикута увага всієї світової спільноти. Ці зміни суттєво впливають на економіку, довкілля країн і окремих їх регіонів: вони визначають соціальне та політичне життя.

За останні 30 років середня річна температура повітря в Україні підвищилася більше, ніж на 1 °С (Див. Додаток А). Глобальне потепління незаперечне, а його темпи потенційно несуть загрозу екосистемам і стануть причинами їх зникнення.

Хоча найпомітнішими наслідками кліматичних змін буде не стільки підвищення температури, скільки кліматична непрогнозованість у вигляді надзвичайних ситуацій – тривалі посухи, часті повені, шторми, урагани, надзвичайно спекотні дні тощо.

За 100 років глобальний температурний режим в атмосфері додав $+0,6^{\circ}\text{C}$, що веде до суттєвих змін температури повітря і на регіональному рівнях. В Тернопільській області за останні 10 років реєструється зростання температури атмосферного повітря у межах $0,8\text{--}2,3^{\circ}\text{C}$, що відповідає загальним тенденціям як в Україні, так і в Європі.

Найбільше зросли річні температури в регіоні в розрізі літнього та зимового періодів, відповідно на $1,3^{\circ}\text{C}$ та $1,2^{\circ}\text{C}$. Найсуттєвіше підвищилась температура повітря у січні ($2,1^{\circ}\text{C}$) та липні ($1,6^{\circ}\text{C}$). Весною середня температура виросла на $0,9^{\circ}\text{C}$, а от восени змінилась несуттєво ($0,1^{\circ}\text{C}$).

Заходи з адаптації до змін клімату в нашому регіоні передбачені «Програмою охорони навколишнього природного середовища в Тернопільській області на 2021-2027 роки», яка затверджена рішенням Тернопільської обласної ради від 03 лютого 2021 року № 58, а саме і включає наступні положення [34]:

- ✓ підвищення продуктивності та стійкості лісів Тернопільщини в умовах змін клімату;
- ✓ стабілізація гідрологічного режиму водних об'єктів Тернопільської області та збереження водних ресурсів в умовах змін клімату;
- ✓ збереження та підвищення родючості ґрунтів регіону в умовах кліматичних змін;
- ✓ будівництво біогазових та біоферментаційних комплексів з переробки органічних відходів агросфери, цукрових заводів, тваринницьких ферм, підприємств м'ясної, молочної та спиртової промисловості;
- ✓ запровадження кліматичної освіти.

4. Гідроекологічні проблеми Тернопільської області. Водний фонд Тернопільщини включає поверхневі води річок, водосховищ, ставків та підземні води. За водозабезпеченістю регіон на 15-му місці в Україні. В цілому в області налічується 1401 річка загальною довжиною 6066 км, 19 водосховищ загальною площею водного плеса 2921 га і об'ємом води 58 млн. м³. Збудовано 1200 ставків площею 6333 га й об'ємом води 59 млн. м³, зроблено 3432 артсвердловини і 74285 шахтних колодязів [35, с. 34]. На одного мешканця

припадає лише 1-1,5 тис. м³ води на рік, та й розподіл водних ресурсів по території області нерівномірний. Найменш водозабезпеченим є Чортківський район.

За 2021 р. у поверхневі водні об'єкти області скинуто близько 30,89 млн. м³ зворотних вод, в тому числі [35, с. 35]:

- ✓ 12,38 млн. м³ нормативно чистих без очистки;
- ✓ 16,34 млн. м³ нормативно очищених стічних вод;
- ✓ 2,17 млн.м³ забруднених стоків.

Основною причиною такого стану речей є сильна зношеність каналізаційних мереж, насосних станцій, водоочисних споруд. Несвоєчасно проводяться поточні та капітальні ремонтів. Частина устаткування не експлуатується через високу його енергоємністю. А впродовж останніх двох десятиліть увага міських і селищних голів до питань забезпечення належного функціонування водоохоронних об'єктів була вкрай низька.

Тому проблема охорони водних ресурсів області є вкрай гострою, хоча останнім часом спостерігаємо низку позитивних зрушень. Повну біологічну очистку забезпечують тільки очисні споруди КП «Тернопільводоканал», а комунальні підприємства комунальної сфери Борщова, Зборова, Монастириськ скидають недостатньо-очищені стоки, Заліщик, Бучача та Бережан відводять їх взагалі без очищення.

За період з 2015 р. в Бережанах, Більче-Золотому, Збаражі, Ланівцях, Микулинцях, Новому Селі, Підгайцях, Почаєві, Товстому, Хоросткові та Шумську збудовані або реконструйовані каналізаційні очисні споруди на об'єктах комунальної та соціальної сфери. В Хоросткові та Збаражі, Микулинцях та Більче-Золотому досягнуто нормативних рівнів очищення стічних вод. Інші згадані очисні споруди поки не забезпечують нормативного очищення зворотних вод.

Ведуться роботи з реконструкції каналізаційних очисних споруд у Кременці, Чорткові, Бучачі, а в 2021 р. завершено роботи з реконструкції у Скалаті та Козовій.

З 2021 р. почали реалізовуватися проекти з:

- ✓ будівництва каналізаційних очисних споруд центральної частини Заліщики;
- ✓ реконструкції каналізаційних очисних споруд Підволочиська;
- ✓ реконструкції очисних споруд каналізації у Почаєві.

Найбільшими продуцентами забруднених стоків є підприємства комунальної сфери, через каналізаційні мережі яких надходить близько 80% забруднених зворотних вод (Таблиця 2.2.). МКП «Добробут» (Бережани), КП «Зборівський водоканал» (Зборів), КП «Міськводгосп» (Кременецьке), КП Тереховлянської міської ради «Тереховля» визначені як екологічно-небезпечні об'єкти в області, а Чортківське ВУВКГ вже довго входить до «Переліку екологічно-небезпечних об'єктів України».

Таблиця 2.2.

Найбільші забруднювачі водних об'єктів [21]

№п/п	Підприємства	Категорія стоків	Скиди забруднених зворотних вод, млн. м ³
			2021 рік
1.	Чортківський ВУВКГ	недостатньо-очищені	0,450
2.	КП «Міськводгосп» м. Кременець	недостатньо-очищені	0,277
3.	МКП «Добробут», м. Бережани	без очищення	0,151
4.	КП «Зборівський водоканал»	без очищення	0,085
5.	КП «Борщівський комунальник»	без очищення	0,078
6.	КП Тереховлянської міської ради «Тереховля»	недостатньо-очищені	0,057

Загалом стан водойм в області можна охарактеризувати як задовільний, а по якості води в водоймах воду можна охарактеризувати як нормативно-чисту.

5. Охорона земельних ресурсів. Земельний фонд Тернопілля становить 1382,4 тис. га, з яких 1046,2 тис. га або 76% припадає на сільськогосподарські угіддя, Це один з найвищих рівнів сільськогосподарського освоєння земель в Україні [35, с. 141]. Відповідно до екологічного моніторингу стану експлуатації

земель в обробітку перебуває 215,5 тис. га еродованих та ерозійно-небезпечних земель. З них, розміщено на схилах 3^0-5^0 – 90,9 тис. га, 5^0-7^0 – 41,8 тис. га і більше 7^0 – 14,3 тис. га.

6. Збереження біологічного різноманіття. За визначенням Всесвітнього фонду дикої природи «біологічне різноманіття» - це *«все різноманіття форм життя на землі, мільйонів видів рослин, тварин, мікроорганізмів з їх наборами генів і складних екосистем, що утворюють живу природу»* [36, с. 78].

Рослинний світ Тернопільщини нараховує понад 1100 видів рослин, а фауна включає більше 15400 видів тварин. В області охороняється 480 вид тварин (3,1% від загальної кількості) й 280 видів рослин (25,5%).

На біоценотичному рівні охороняється 3 рослинних природних угруповань, які занесені до Зеленої книги України.

Причинами негативних екологічних впливів на стан біологічного різноманіття можна вважати наступні:

- ✓ необґрунтована екологічно господарська діяльність людини;
- ✓ нераціональне природокористування;
- ✓ осушення водно-болотних угідь;
- ✓ знищення акваторій рибних нерестовищ;
- ✓ забруднення поверхневих вод комунальними стоками, промисловими і поверхневими водами;
- ✓ поверхневий водний змив з сільськогосподарських площ, на яких використовують мінеральні добрива, пестициди, гербіциди тощо;
- ✓ браконьєрство;
- ✓ вирубування лісових насаджень;
- ✓ зміна рельєфу, розробка корисних копалин, особливо розробка торфу в заплавах річок;
- ✓ трансформація болотних масивів;
- ✓ осушення сіножатей через зміну гідрологічного режиму на значних територіях області;
- ✓ суттєво трансформувалося й середовище існування диких тварин, а

це визначає видовий та кількісний склад фауни.

По суті природна рослинність зберіглася лише в окремих місцях – заболочених заплавах ділянках, крутих каньйоноподібних схилах річкових долин, серед перестійних лісів. Природні ландшафти у найменш зміненому вигляді збереглися на лісовкритих землях (201,7 тис. га), на болотах (5,9 тис. га), на відкритих землях (18,54 тис. га). Загальна площа природних ландшафтів становить близько 16,4% території області [35, с. 75].

У збереженні біологічного розмаїття велика роль відводиться формуванню екологічної мережі. За станом на 01.01.2022 р. площу екологічної мережі Тернопільщини доведено до 470,59 тис. га, що складає 32,5% від її території (табл. 2.3.).

Таблиця 2.3.

Динаміка площ екомережі області за роками, тис. га [20]

Категорії землекористування	2000	2016	2020	2021
Землі природоохоронного призначення	116,6	116,5	116,5	-
Сіножаті та пасовища	169,4	170,6	170,6	-
Землі водного господарства (рибні ставки)				
Землі водного фонду	19,4	19,28	-	-
у т.ч. площа рибних ставків				
Землі оздоровчого призначення	0,1	0,1	-	-
Землі рекреаційного призначення	0,9	1,0	-	-
Землі історико-культурного призначення	0,1	0,2	-	-
Ліси	198,4	201,7	-	-

7. Охорона лісових ресурсів та екологічні проблеми лісокористування. Наша область малолісиста. Площа земель лісогосподарського призначення становить 201,7 тис. га, з них 188,4 тис. га вкриті лісовою рослинністю (див. Додаток В). Показник лісистості Тернопільської області – 14,6%, а це менше за науково-обґрунтований показник для цього регіону (20 %) й середній для країни (16 %) [35, с. 75].

Ліси розташовані дуже нерівномірно і зосереджені переважно на півночі. В лісах там переважають соснові деревостани (лісистість досягає 20-25%), в північно-західній та південній частинах переважає бук та граб, а лісистість досягає 14-18 %. Лісові масиви розташовані на схилах Бережанського

горбогір'я, Кременецьких гір, Товтровою кряжу, долинах річок Коропець, Стрипа, Серет, Збруч, Дністер і виконують захисні, водорегуляторні, рекреаційно-оздоровчі функції і мають обмежене експлуатаційне значення.

В області за останні роки помітна незначна позитивна динаміка у зміні площ лісових ділянок та запасу деревостанів, що видно з рисунка 8.

Рис. 8. Фактичні показники створення та відновлення лісових насаджень [35, с. 88]

У 2021 р. лісогосподарськими підприємствами Тернопільщини було відновлено лісонасаджень на площі 413 га, у т. ч. шляхом штучної посадки і посіву 351 га, а шляхом природного поновлення – на площі 62 га.

8. Поширення інвазійних видів. Ще однією нагальною проблемою у Тернопільській області є поширення інвазійних рослин і тварин. За даними Кременецького ботанічного саду в області зростають більше 200 видів адвентивних рослин, а стадії експансії приблизно 20 видів такої флори:

- ✓ болиголов плямистий;
- ✓ галінсога дрібноцвіта;

- ✓ герань сибірська;
- ✓ гречка сахалінська;
- ✓ злинка канадська;
- ✓ золотушник канадський;
- ✓ клен ясенелистий;
- ✓ переступень білий;
- ✓ робінія звичайна або біла акація;
- ✓ свербига східна;
- ✓ стенактис однорічний;
- ✓ хамоміла запашна;
- ✓ чорнощир нетреболистий;
- ✓ щириця загнута.

Ці види надто експансивні – швидко захоплюють значні території, продукують велику біомасу, пригнічують, витісняють види природної флори, призводять до спрощення видового складу екосистем. Типовий приклад такого витіснення – поширення золотушника канадського. Він захоплює пасовища, придорожні масиви, заплави річок і струмків, схили та видолинки (рис. 8).

Рис. 9. Експансія золотушника канадського

Небезпечними є борщівник Сосновського, амброзія полинолиста та інші рослини, які можуть завдати шкоди здоров'ю людей (рис. 10 та 11).

Рис. 10. Борщівник Сосновського

Рис. 11. Амброзія полинолиста

9. Охорона тваринного світу. Тваринний світ Тернопільської області доволі багатий та представлений лісовими і степовими видами. Зафіксовано 412 видів хребетних, в т. ч. 45 видів риб, 11 видів амфібій, приблизно 283 видів птахів, 62 види ссавців, 10 видів плазунів. Окремі види фауни перебувають під загрозою цілковитого знищення і тому вимагають охорони (Додаток Г). Серед них досить рідкісні – лелека чорний, тхір степовий, широковух звичайний, пугач, орлан-білохвіст, кіт лісовий, беркут, кутора мала, скопа, полоз лісовий, мідянка.

До Червоної книги України занесено в області видру, вирезуба, горностая, деркача, дрозда, жовту чаплю, зміїда, луня польового, міногу українську, підорлика великого, сипуху, сову, стерлядь, тхора степового, чернь білооку. Заборонено полювати білку, видру, куріпку сіру, лося, фазана, яструба-перепелятника.

РОЗДІЛ III.

НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРИРОДООХОРОННОЇ РОБОТИ В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

3.1. Напрямки удосконалення організаційно-адміністративного механізму охороною довкілля в регіоні

Розв'язанню проблем у сфері охорони навколишнього середовища, поліпшення екологічної ситуації та підвищення екологічного балансу в нашій області дозволить ефективна реалізація «Програми охорони навколишнього природного середовища в Тернопільській області на 2021–2027 роки», а також врахування положення глави 6 «Навколишнє середовище» розділу V Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Затверджена Тернопільською ОДА «Програма охорони навколишнього природного середовища в Тернопільській області на 2021–2027 роки» передбачає здійснення природоохоронної роботи за такими головними напрямками:

- ✓ адаптація до змін клімату;
- ✓ охорона атмосферного повітря;
- ✓ охорона і раціональне використання водних ресурсів;
- ✓ управління відходами;
- ✓ розвиток екомережі та збереження біорозмаїття;
- ✓ раціональне використання, охорона і відтворення природних ресурсів;
- ✓ моніторинг довкілля;
- ✓ забезпечення доступу громадськості до інформації про стан довкілля;
- ✓ підвищення екологічної свідомості населення;
- ✓ інші природоохоронні заходи.

Напрямок «Адаптація до змін клімату» передбачає реалізацію комплексу заходів задля мінімізації власного внеску громади у процеси зміни клімату

шляхом скорочення викидів парникових газів, екологічної модернізації соціально-економічного розвитку області, переходу до «зеленої» економіки та енергетики, а також адаптацію усіх сфер економіки та життєдіяльності жителів області до наслідків змін клімату.

Напрямок «Охорона атмосферного повітря» передбачає здійснення організаційних заходів, застосування економічних важелів та запровадження технічних рішень задля скорочення обсягів викидів речовин у атмосферне повітря.

Напрямок «Охорона і раціональне використання водних ресурсів» передбачає до моменту завершення дії програми покращити загальний гідроекологічний стан водоресурсних систем на території області, досягти нормативних показників якості поверхневих вод.

Цього планується досягти за рахунок припинення скидів у відкриті водойми забруднених стічних вод, реконструкції та будівництва систем водопостачання, нових каналізаційних очисних споруд і мереж, підтримки в належному стані джерел питної води, повної інвентаризації водоресурсних об'єктів.

Напрямок «Управління відходами» передбачає побудову ефективної системи управління та поводження з відходами у відповідності до «Регіонального плану управління відходами до 2030 року» через:

- ✓ організацію роботи у галузі управління виробничими і побутовими відходами;
- ✓ створення чи реконструкцію необхідної інфраструктури;
- ✓ інвентаризацію та ліквідацію стихійних звалищ ТПВ, запобігання їх утворенню;
- ✓ забезпечення екологічно безпечного зберігання, утилізації небезпечних речовин;
- ✓ підвищення рівня організації роботи з населенням щодо поводження з твердими побутовими відходами.

Напрямок «Розвиток екомережі та збереження біорозмаїття» покликаний:

- ✓ розширити площу природно-заповідного фонду Тернопільщини;

- ✓ оберігати та примножувати ландшафтне та біологічне розмаїття;
- ✓ оптимізувати порушені природні екосистеми;
- ✓ обґрунтувати і сформувати регіональну частину національної екологічної мережі.

Напрямок «Рациональне використання, охорона і відтворення природних ресурсів» передбачено заходи з раціонального використання, охорони і відтворення мінеральних, земельних, водних, лісових, біологічних та рекреаційних ресурсів на території Тернопілля.

Напрямок «Моніторинг довкілля» передбачає створення мережі постійних та тимчасових пунктів спостережень за якістю атмосферного повітря, водного середовища, ґрунтів в доповнення до наявних, які даватимуть вичерпну картину про стан довкілля області і дозволять оперативно приймати рішення в галузі управління довкіллям.

Напрямок «Забезпечення доступу громадськості до інформації про стан довкілля» включає низку заходів щодо якомога ширшого залучення небайдужих мешканців області до розв'язання проблем, пов'язаних з довкіллям, через отримання вільного доступу до екологічної інформації і зростання їх поінформованості, активізує їх участь у процесі прийнятті рішень.

Напрямок «Підвищення екологічної свідомості населення» передбачає формування на основі безперервної екологічної освіти та низки просвітницьких заходів екологічно орієнтованої свідомості та поведінки.

Напрямок «Інші природоохоронні заходи» передбачає проведення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування.

3.2. Удосконалення організації природно-заповідної діяльності в Тернопільській області

У Тернопільській області наявні майже усі категорії природно-заповідних територій та об'єктів. Немає жодного біосферного заповідника. Тут функціонує:

- ✓ природний заповідник площею (9516,7 га);

- ✓ дванаціональні природні парки (18681,48 га);
- ✓ три регіональні ландшафтні парки (42997,0 га);
- ✓ 135 ландшафтних, лісових, ботанічних, загальнозоологічних, зоологічних, орнітологічних та іхтіологічних заказників загальною площею (74029,45 га);
- ✓ 9 дендрологічних парків (109,7 га);
- ✓ зоологічний парк (10,0 га);
- ✓ 3 ботанічні сади (232,9 га);
- ✓ 5 заповідних урочищ (500,2 га);
- ✓ 471 пам'ятка природи (1358,3 га);
- ✓ 15 об'єктів садово-паркового мистецтва (120,64 га).

Площі ПЗФ за окремими категоріями нерівномірна – на частку природного заповідника, національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, та заказників припадає понад 98% площі всього ПЗФ, а на власне заповідні об'єкти тільки 2% (табл. 3.1).

Природний заповідник «Медобори» знаходиться має площу 10455 га, а в флористичному його складі налічують понад 1000 видів вищих судинних рослин, у т. ч. близько 150 рідкісних, ендемічних і реліктових. До Зеленої книги України занесено 7 асоціацій чотирьох лісових та трьох степових формацій, 37 видів рослин і 38 видів тварин, до Європейського Червоного списку п'ять видів флори і вісім представників фауни.

Національний природний парк «Кременецькі гори» представляють собою витягнуту грядку з заходу на схід довжиною в межах національного парку близько 40 км, Висота над рівнем моря – від 350 до 400 метрів. Практично весь кряж укритий лісами з цінними старовіковими ареалами буку, дуба та граба. У парку багато ендемічних рослин, а особливу цінність мають історично-культурні об'єкти Кременця.

Національний природний парк «Дністровський каньйон» має площу 42084 га. Тут виявлено 11 видів тварин, що охороняються за списками Бернської конвенції, знаходяться 72 території та об'єкти ПЗФ загальною площею понад 1500 га.

Структура ПЗФ області за станом на 01.01.2021 року [37, с. 433]

№з/п	Найменування об'єктівПЗФ	Об'єкти ПЗФ					
		Загальнодержавного значення		Місцевого значення		Всього	
		Кількість, од.	Площа, га	Кількість, од.	Площа, га	Кількість, од.	Площа, га
1.	Біосферні заповідники	-	-	-	-	-	-
2.	Національні природні парки	2	18681,48	-	-	2	18681,48
3.	Природний заповідник	1	9516,70	-	-	1	9516,70
4.	Регіональні ландшафтні парки	-	-	3	42997,00	3	42997,00
5.	Заказники – всього, в т.ч.:	19	11997,58	116	50299,5520	135	74029,4499
	ландшафтні	2	941,2	11	248,8	13	1180,0
	лісові	2	5720,00	1	30,00	3	5750,00
	ботанічні	12	3659,38	49	1416,1699	61	5075,5499
	загальнозоологічні	-	-	31	47383,00	31	47383,0
	зоологічні	-	-	2	41,50	2	41,50
	орнітологічні	1	321,00	8	286,20	9	607,20
	іхтіологічні	-	-	3	90,22	3	90,22
	гідрологічні	2	1356,00	11	803,6621	13	2159,6621
6.	Пам'ятки природи –всього, в т.ч.:	12	126,20	459	1232,1123	471	1358,3123
	комплексні	-	-	13	147,76	13	147,76
	ботанічні	4	126,0	293	868,0082	297	994,0082
	лісові	-	-	-	-	-	-
	гідрологічні	-	-	74	70,9441	74	70,9441
	зоологічні	-	-	3	21,70	3	21,70
	геологічні	8	0,20	76	123,70	84	123,90
7.	Заповідні урочища	-	-	5	492,20	5	492,20
8.	Ботанічні сади	1	200,00	2	32,86	3	232,86
9.	Дендрологічні парки	2	74,00	7	35,70	9	109,70
10.	Зоологічні парки	-	-	1	10,00	1	10,00
11.	Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	4	65,00	11	55,63	15	120,6368
	РАЗОМ	41	40660,96	604	95155,0611	645	135816,0211

Найбільш цінними в межах парку є ботанічні заказники загальнодержавного значення «Жижавський», «Обіжевський», урочище «Криве», а також пам'ятки природи загальнодержавного значення: урочища «Трубчин», «Глоди», «Заліщицька діброва».

Мережа природно-заповідного фонду області в розрізі адміністративних одиниць Тернопільської області станом на 1.01. 2021 року доволі нерівномірна і

потребує удосконалення. Збільшення площі природно-заповідного фонду досередньоевропейського показника (13 % від площі території) на сьогодні досягнуто у 12 територіальних громадах з 55, зокрема в:

- ✓ Мельнице-Подільській селищній територіальній громаді - 56,51%;
- ✓ Коропецькій селищній - 46,1%;
- ✓ Золотопотіцькій селищній - 38,89%;
- ✓ Заліщицькій міській - 36,25%;
- ✓ Копичинецькій міській - 26,33%;
- ✓ Гусятинській селищній - 24,92%;
- ✓ Гримайлівській селищній - 17,67%;
- ✓ Шумській міській - 17,5%;
- ✓ Товстенській селищній - 16,49%;
- ✓ Кременецькій міській - 16,24%;
- ✓ Залозецькій сільській - 15,18%;
- ✓ Купчинецькій сільській - 14,73%.

У 2021 р. в області було внесено до переліку об'єктів ПЗФ нові території. У додатку Д можна ознайомитися з перспективними територіями та об'єктами ПЗФ Тернопільської області. А тепер серед новооголошених стали:

✓ Гідрологічний заказник місцевого значення «Залозецький став» (227,86 га) оголошений з метою охорони та збереження водно-болотне угідь, які відіграють важливу роль у формуванні гідрологічного режиму прилеглих територій;

✓ Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Липи Ірени та Гелени» площею 0,03 га (с. Байківці);

✓ Ландшафтний заказник місцевого значення «Гуштинка» (25,4 га, правий берег р. Збруч в околицях с. Гуштинка Чортківського району) створений з метою збереження типового ландшафту долини р. Збруч;

✓ Комплексна пам'ятка природи місцевого значення «Останці Подільських Товтр» (14,8 га, околиці с. Новосілка Тернопільського району);

✓ Ботанічний заказник місцевого значення «Іванівський» (69 га, околиці с. Підгороднє Тернопільського району);

✓ Гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення «Монастирські джерела» (1,58 га, біля с. Лісники Тернопільського району).

Водно-болотне угіддя «Серетські болота» внесене до переліку водно-болотних угідь України. Для нього нині розроблено проект щодо одержання статусу водно-болотних угідь міжнародного значення. Дане водно-болотне угіддя знаходиться в Тернопільському районі і являє собою двадцятикілометровий водно-болотний масив (шириною приблизно 3 км) загальною площею приблизно 1513 га (рис. 12).

Рис. 12. Водно-болотне угіддя «Серетські болота» [35, с. 125]

Їх запропоновано віднести до Рамсарських водно-болотних угідь міжнародного значення, оскільки вони:

- ✓ охоплюють унікальні для Центральної Європи угіддя лісостепової торфоболотної області;
- ✓ виконують підтримуючі функції стосовно умов для існування

типових і унікальних рослинних угруповань, популяцій рідкісних видів рослин;

- ✓ є місцем розмноження, концентрації і проживання рідкісних видів тварин, що знаходяться під загрозою зникнення.

Велику роль в питаннях охорони природи на теренах Тернопільської області є формування в її межах регіональної ланки української частини Смарагдової мережі Європи. Останню ми знаємо як сукупність територій особливого природоохоронного значення, які виділяються з метою збереження біорізноманіття. У межах нашого регіону до переліку об'єктів Смарагдової мережі Європи занесено 10 природних територій загальною площею 76,8 тис. га:

- ✓ урочище «Борсуки» (1120 га, Кременецький район);
- ✓ Серетський природний комплекс (6489 га, Тернопільський район);
- ✓ НПП «Дністровський каньйон» (10870 га, Чортківський район);
- ✓ НПП «Кременецькі гори» (6948 га, Кременецький район);
- ✓ Природний заповідник «Медобори» (9552 га, Тернопільський, Чортківський райони);
- ✓ Природний комплекс «Бережанське Опілля» (20646 га, Тернопільський район);
- ✓ Лісовий заказник «Суразька дача» (6343 га, Кременецький район);
- ✓ Природний комплекс «Долина річки Іква у межах Тернопільської області» (7194 га, Кременецький район);
- ✓ Природний комплекс «Нижня течія річки Серет» (2541,9 га, Чортківський район);
- ✓ «Підгаєцький ландшафтний парк» (5080,0 га, Тернопільський район).

В цілому треба констатувати, що територія Тернопільської області одна з найбагатших в Україні за кількістю й розмаїтістю об'єктів природно-заповідного фонду. Але кількісні показники говорять про те, що ще далеко не досягнуто рекомендованих екологами та нормами європейської практики охорони природи структури ПЗФ, його частки в області та організації роботи стосовно реалізації інноваційних досягнень заповідної справи.

ВИСНОВКИ

1. В роботі досліджено організаційну структуру охорони природи в Тернопільській області. Виявлено, що основними інституціями, які організовують природоохоронну роботу на рівні Тернопільського регіону є Управління екології та природних ресурсів Тернопільської ОДА, Державна екологічна інспекція в Тернопільській області, Головне управління Держгеокадастру у Тернопільській області, Регіональний офіс водних ресурсів у Тернопільській області, Південно-західне міжрегіональне управління лісового та мисливського господарства, Тернопільський обласний центр з гідрометеорології, Управління державного агентства меліорації та рибного господарства у Тернопільській області та низка інших. Вивчено напрямки їх діяльності, констатовано про належний рівень виконання ними повноважень в межах своїх компетенцій.

Наголошено в роботі про важливу роль в організації громадській організацій, а також наявність потужної бази закладів вищої освіти Тернопілля.

2. Досліджено загальний стан екологічної ситуації в регіоні, особливості та напрямки роботи в галузі організації збереження довкілля.

Вивчено основні природоохоронні проблеми, як от забруднення атмосферного повітря, виснаження та деградація водних, земельних, лісових, біологічних ресурсів.

Розглянуті в роботі питання збереження біологічного розмаїття території нашої області, пристосування до кліматичних змін, забезпечення радіаційної безпеки розвитку. Виявлено, що загальна екологічна ситуація в області є доволі сприятливою для ведення господарства та життєдіяльності мешканців регіону.

3. У роботі розглянуто сучасний стан організації охорони природи через призму формування природно-заповідного фонду області як одного з інструментів реалізації державної екологічної політики.

Вивчено структуру ПЗФ, його просторову організацію, розподіл територій за новоствореними адміністративними одиницями. Виявлені

негативні сторони цієї роботи, які проявляються в невідповідності структури та площ природно-заповідного фонду у розрізі області, територіальних громад, недосконалості структури ПЗФ за різними категоріями заповідних об'єктів.

4. Досліджено перспективні напрямки розвитку природоохоронної роботи в Тернопільській області, основні положення прийнятих програмних документів, проведено критичний їх аналіз. Наголошено на необхідності розширення площ заповідання на теренах нашої області, виділено перспективні напрямки оптимізації ПЗФ Тернопільської області, збереження її біологічного розмаїття та формування екологічної мережі у відповідності з вимогами європейських практик.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адаменко Т. Зміна клімату та сільське господарство в Україні: що варто знати фермерам? Німецько-український агрополітичний діалог. С. 36.
2. Андронов В. А. Заповідна справа : навч. посібник. / В.А. Андронов, Є.О. Варивода, Г.В. Тітенко. – Х. : НУЦЗУ, 2013. – 204 с.
3. Бойчук, Ю. Д. Екологія і охорона навколишнього середовища: навчальний посібник / Ю. Д. Бойчук, Е. М. Солошенко, О. В. Бугай. — 4-е видання. — Суми : Університетська книга, 2019. — 316 с.
4. Вітенко І. М. Чинники формування та особливості прояву екостанів природних компонентів та екоситуації на теренах Тернопільської області / І. М. Вітенко // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія : Географія. Спеціальний випуск: стале природокористування: підходи, проблеми, перспектива. – Тернопіль : СМП "Тайп". – 2010. – № 1 (випуск 27).– С. 274–278.
5. Водна стратегія України на період до 2050 року від 9 грудня 2022 р. № 1134-р. ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1134-2022-%D1%80#Text>
6. Водний кодекс України від 06.06.95 №213/95-ВР. ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Геоекологія річково-басейнової системи верхнього Дністра : монографія / О. В. Пилипович, І. П. Ковальчук; за редакцією професора І. П. Ковальчука. – Львів-Київ : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 284 с.
8. Доценко А. І. Основи заповідної справи: навчальний посібник. – К.: Університет «Україна», 2021. – 82 с.
9. Екологічні організації на міжнародній арені. // Всеукраїнське юридичне видання «Юридична газета», № 45 (543) від 08.11.2016 року. Рубрика «Аналітика. Екологічне право». URL: <https://artius.ua/novini/statti/ekologichni-organizacii.html>

10. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

11. Закон України від 21.05.97 №280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» із внесеними до нього змінами. ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

12. Закон України від 21.05.97 №280/97-ВР «Про охорону атмосферного повітря». ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12#Text>

13. Закон України від 09.04.99 №591-XIV «Про рослинний світ». ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text>

14. Закон України від 13.12.01 №2894-III «Про тваринний світ». ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text>

15. Закон України від 24.05.04 №1864-IV «Про екологічну мережу України». ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15#Text>

16. Закон України від 16.06.92 №2456-XII «Про природно-заповідний фонд України». ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>

17. Закон України від 24.06.04 №1862-IV «Про екологічний аудит». ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1862-15#Text>

18. Закон України від 23.05.17 №2059-VIII «Про оцінку впливу на довкілля». ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>

19. Заповідна справа в Україні: Навчальний посібник. / За загальною редакцією М. Д. Гродзинського, М. П. Стеценка. – К.: 2003. - 306 с.

20. Звітні матеріали Головного управління Держгеокадастру у Тернопільській області за станом на 01.01.2022 р. Головное управління Держгеокадастру у Тернопільській області : веб-сайт. URL: <https://ternopilaska.land.gov.ua/>

21. Звітні матеріали Регіонального офісу водних ресурсів у Тернопільській області за 2021 рік. Регіональний офіс водних ресурсів у Тернопільській області : веб-сайт. URL: <https://rovrtto.davr.gov.ua/>

22. Звітні матеріали Тернопільського обласного управління лісового та мисливського господарства за 2021 рік. Тернопільське обласне управління лісового та мисливського господарства : веб-сайт. URL: <https://sw.forest.gov.ua/golovna.html>

23. Земельний кодекс України від 25.10.01 №2768-III. ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

24. Кирилюк М. І. Основи раціонального природокористування та охорона природи : підручник / М.І. Кирилюк. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. – 352 с.

25. Ковальчук І. П. Ерозійні процеси Західного Поділля: польові, стаціонарні, експериментальні та морфометричні дослідження : Монографія / І. П. Ковальчук. – Київ-Львів : Ліга-Прес, 2013. – 296 с.

26. Кодекс України про надра від 27.07.94 №132/94-ВР. ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text>

27. Лісовий кодекс України від 21.01.94 №3852-ХІІ. ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>

28. Міжнародні організації з питань охорони природи / Я. І. Мовчан // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-65161>

29. Основні завдання та функції управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної державної адміністрації. <https://ecology.te.gov.ua/pro-upravlinnya/osnovni-zavdannya-ta-funkciyi/>

30. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>

31. Охорона природи. *Wikipedia* : веб-сайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D1%85%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B0_%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B8

32. Положення про Управління Державного агентства меліорації та рибного господарства у Тернопільській області. Управління Державного агентства меліорації та рибного господарства у Тернопільській області : : веб-сайт. URL: https://trn.darg.gov.ua/_polozhennja_0_2_menu_0_1.html

33. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 №1147 «Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів» із внесеними до неї змінами. Кабінет Міністрів України : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-96-%D0%BF#Text>

34. Програма охорони навколишнього природного середовища в Тернопільській області на 2021-2027 роки». Затверджена рішенням Тернопільської обласної ради від 03 лютого 2021 року, № 58.

35. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Тернопільській області у 2020 році. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ecoternopil.gov.ua/images/Stan_dovkillya/reg_dopov2020.pdf

36. Самойленко Н. М. Організація та управління в природоохоронній діяльності : навч. посіб. / Н. М. Самойленко, Д. В. Райко, В. І. Аверченко. – Харків : НТУ «ХП», Видавництво «Лідер», 2018. – 174 с.

37. Сивий М. Я. Географія Тернопільської області. Т.1. Природні умови та ресурси: монографія. – Тернопіль: Вектор, 2017. - 507 с.

38. Царик Л. П. Географічні засади формування і розвитку природоохоронних систем Поділля : концептуальні підходи, практична реалізація / Л. П. Царик. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2009. – 320 с.

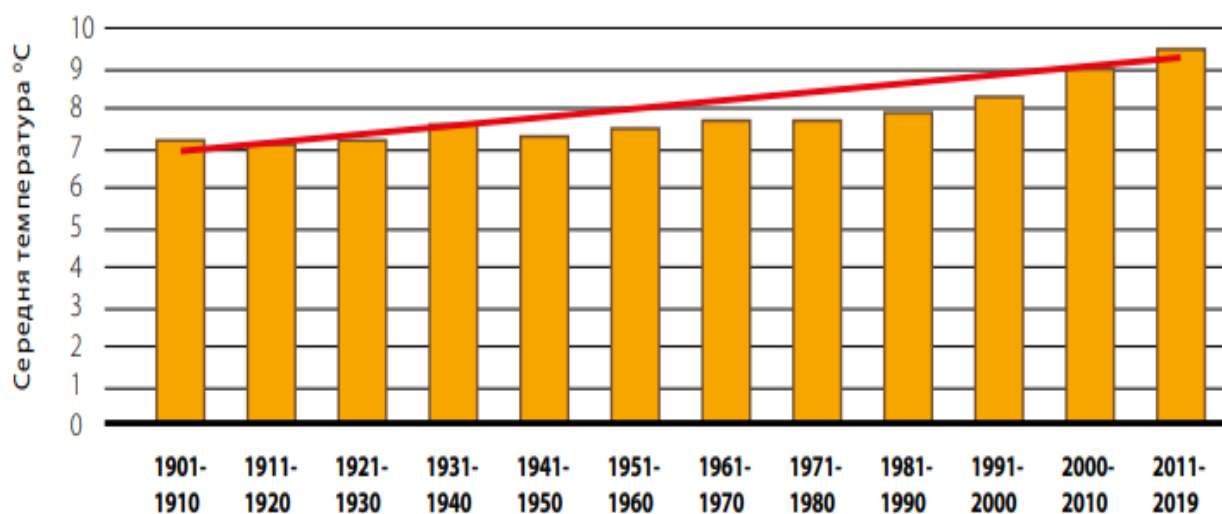
39. Царик Л. П. До проблеми забруднення природного середовища і стійкості геосистем до антропогенних навантажень / Л. П. Царик, П. Л. Царик, І. М. Вітенко // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць :

Географія. – Чернівці : ЧНУ, 2012. – Вип. 614-615. – С. 121–125.

40. Царик П. Л. Регіональна екомережа : географічні аспекти формування і розвитку (на матеріалах Тернопільської області) / П. Л. Царик. – Тернопіль : Видавн. відділ ТНПУ, 2005. – 172 с.

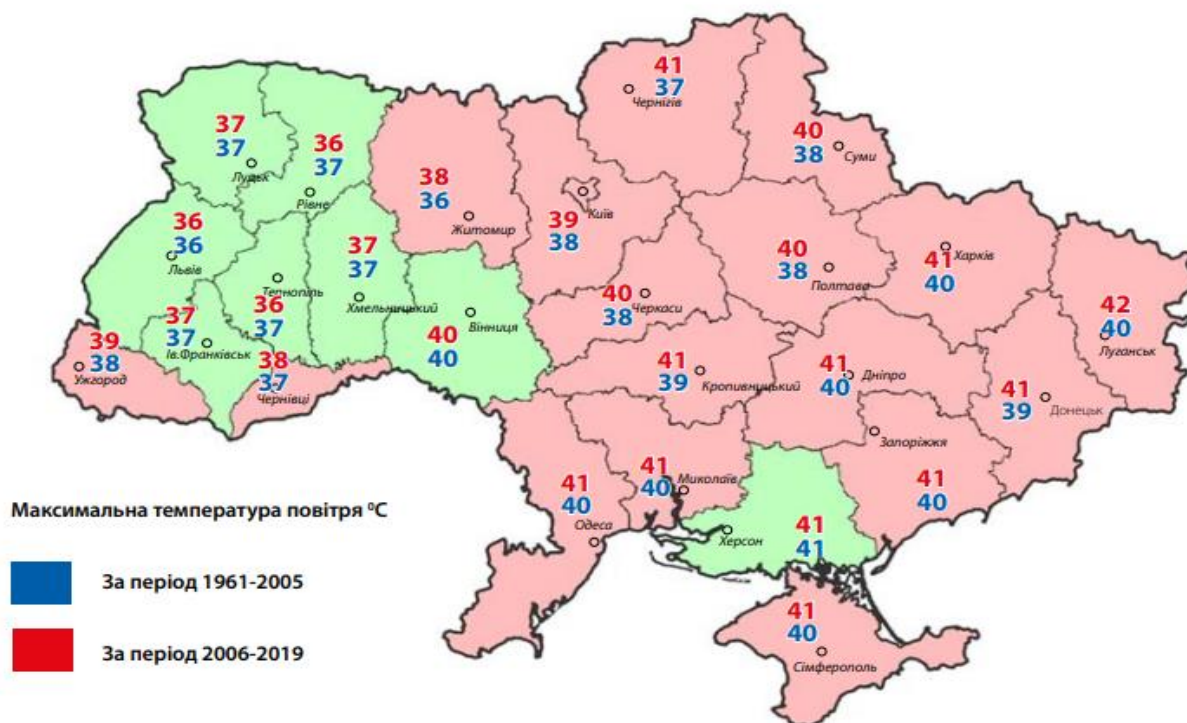
ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Зміни середньорічного ходу температури повітря за десятиріччями в Україні [Адаменко Т., с. 8]

ДОДАТОК Б

Найвища температура повітря за регіонами України [Адаменко Т., с. 15]

ДОДАТОК В

**Землі лісогосподарського призначення в Тернопільській області
(за станом на 01.01.2021 року) [Звітні матеріали, Звітні матеріали
Тернопільського]**

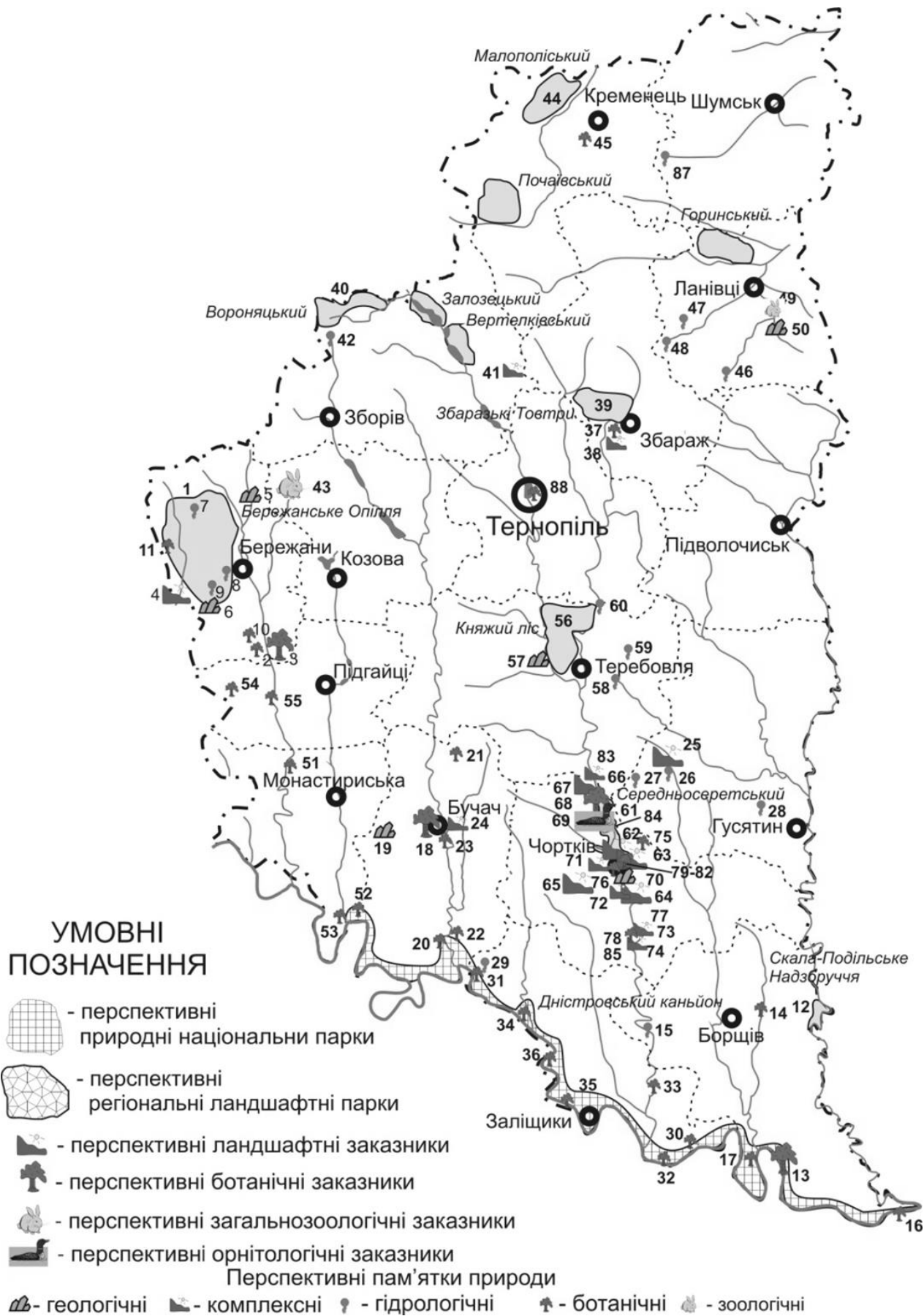
№ з/п	Структура земель лісогосподарського призначення	Одиниця виміру	Кількість
1.	Загальна площа земель лісогосподарського призначення	тис. га	201,7
	у тому числі:		
1.1	площа земель лісогосподарського призначення державних лісогосподарських підприємств, що перебувають у віданні Тернопільського обласного управління лісового та мисливського господарства	тис. га	148,6
1.2	площа земель лісогосподарського призначення агролісогосподарських підприємств державної	тис. га	23,4
1.3.	площа земель лісогосподарського призначення, що перебуває і віданні інших установ і організацій, у т.ч.	тис. га	16,84
	площа земель лісогосподарського призначення лісогосподарських підприємств, що перебувають у віданні Міноборони	тис. га	0,125
	площа земель лісогосподарського призначення установ природно-заповідного фонду, що перебувають у віданні Міндовкілля	тис. га	10,54
	площа земель лісогосподарського призначення підприємств та установ, що перебувають у віданні Мінрегіону	тис. га	14,3
1.4	площа земель лісогосподарського призначення, що не надана у користування	тис. га	28,5
2.	Площа земель лісогосподарського призначення, що вкрита лісовою рослинністю	тис. га	136,6
3.	Лісистість (відношення покритої лісом площі до загальної площі області)	%	14,6

ДОДАТОК Г

Представники фауни Тернопільської області, яким загрожує небезпека

Назва виду	Кількість видів	Види, яким загрожує небезпека					
		2017	2018	2019	2020	2021	
1	2	3	4	5	6	7	
Види тварин, що перебувають на грані зникнення в межах області							
Бражник винний малий	10	+	+	+	+	+	
Ялець звичайний		+	+	+	+	+	
Курочка-крихітка		+	+	+	+	+	
Побережник білий		+	+	+	+	+	
Побережник болотяний		+	+	+	+	+	
Яструб великий		+	+	+	+	+	
Шуліка чорний		+	+	+	+	+	
Осоїд		+	+	+	+	+	
Сорокопуд чорнолобий		+	+	+	+	+	
Нічниця триколірна		+	+	+	+	+	
Разом по категорії		10	10	10	10	10	10
Вразливі види тварин, що в майбутньому можуть бути віднесені до зникаючих видів в межах області							
Саджа		13	+	+	+	+	+
Дрімлюга	+		+	+	+	+	
Дятел білоспинний	+		+	+	+	+	
Щеврик червоногрудий	+		+	+	+	+	
Кобилочка річкова	+		+	+	+	+	
Цвіркун	+		+	+	+	+	
Славка рябогруда	+		+	+	+	+	
Синиця вусата	+		+	+	+	+	
Пищуха короткопала	+		+	+	+	+	
Чечевиця	+		+	+	+	+	
Орел-карлик		-	-	+	+	+	
Підорлик великий		-	-	+	+	+	
Підорлик малий		-	-	+	+	+	
Разом по категорії		10	10	13	13	13	
ВСЬОГО	23	20	20	23	23	23	

ДОДАТОК Д

Перспективні території та об'єкти ПЗФ [Сивий, с. 427]